

EWA SIKORSKA

Treści i zasady klasyfikacji siedlisk leśnych

The Essence and Principles of Forest Site Classification

Ideę stworzenia systemu klasyfikowania różnorodności lasów zrodziły potrzeby nauki, jak też praktyki gospodarstwa leśnego. Problem ten wzbudził ogromne zainteresowanie leśników i przyrodników, już pod koniec XIX w. powstawać zaczęły liczne systemy porządkujące lasy.

Najstarszy kierunek tzw. taksonomiczno-drzewostanowy wyodrębnianie jednostek klasyfikacyjnych opierał głównie na składzie gatunkowym drzewostanów. Z biegiem czasu badacze doszli do bezspornego dzisiaj wniosku, iż przyczyną zróżnicowania lasu są różnorodne warunki siedliskowe. Za podstawę podziału lasu na jednostki klasyfikacyjne przyjęto właściwości biologiczne drzew i produktywność siedlisk. Na tej bazie wykształciły się dwa systemy oceny lasu: ekologiczny (typologiczny) i florystyczny (fitosocjologiczny).

System typologiczny przyjął za punkt wyjścia ocenę produktywności siedlisk leśnych przez badanie elementów siedliskowych. System florystyczny (fitisocjologiczny) natomiast traktuje roślinność jako główny element oceny siedlisk. Innymi słowy typologiczna ocena siedlisk polega na szukaniu wzajemnych związków pomiędzy drzewostanami a przyrodniczymi warunkami ich bytowania, fitosocjologiczna na analizie roślinności.

W fitosocjologii podstawową jednostką klasyfikacyjną jest zespół roślinny (asocjacja) wyróżniany na podstawie składu roślinności a zwłaszcza obecności gatunków charakterystycznych. Przedmiotem badań, i klasyfikacji fitosocjologicznych jest więc roślinność a nie siedlisko. Badacze tego kierunku zakładają jednak, że zespoły roślinne mają wymagania ekologiczne wąskie i ściśle określone a powtarzają się w zasadzie wiernie wszędzie tam gdzie warunki przyrodnicze są takie same, zatem powierzchnie zajęte przez określony zespół roślin reprezentują to samo siedlisko.

Idea ścisłej zależności pomiędzy roślinnością a warunkami siedliskowymi leży również u podstaw klasyfikacji typologicznej kierunku ekologicznego. Badania w tym systemie polegają jednak na analizie warunków przyrodniczych – klimatycznych, a zwłaszcza glebowych, aby na tej podstawie ustalić związek pomiędzy urodzajnością gleby i typem klimatu a składem gatunkowym i wydajnością (produktywnością) drzewostanów. W

typologicznej klasyfikacji przedmiotem podziału jest siedlisko, a zasadą podziału jego zdolność produkcyjna. Podstawową jednostką klasyfikacyjną jest typ siedliskowy lasu odpowiadający kategorii siedlisk o podobnej przydatności do produkcji leśnej, do hodowli lasu.

Oba kierunki oceny siedlisk, wychodząc z odmiennych założeń i stosując różne metody badań, rozwijały się w zasadzie niezależnie od siebie. Około ćwierć wieku przedstawiciele obu kierunków nastawieni byli wzajemnie nieufnie i krytycznie aby po wielu dyskusjach i konfrontacjach przejść do prób współpracy. Jako przykład wymienić tu należy opracowanie Władysława Matuszkiewicza "Fitosocjologiczne podstawy typologii lasów Polski" (Prace Instytutu Badawczego Leśnictwa Nr 558, Warszawa 1978). Autor ten sytuując zespoły roślinne na tle siatki siedliskowych typów lasu wykazał "daleko posuniętą zbieżność fitosocjologicznej i leśnotypologicznej koncepcji diagnozy i oceny siedlisk leśnych oraz niesprzeczność uzyskiwanych wyników". Nie wykazał natomiast identyczności zespołów roślinnych z typami siedliskowymi lasu. Jeden siedliskowy typ lasu obejmować może kilka zespołów lub przeciwnie, jeden zespół może występować w obrębie kilku pokrewnych typów siedliskowych. Podobne spostrzeżenia wynikają z innych prac zarówno fitosocjologicznych jak i typologicznych.

Zachodzi więc potrzeba odpowiedzi na istniejące nie od dziś pytanie, który system klasyfikacyjny jest doskonalszy oraz czy istnieje potrzeba ujednoczenia kierunków oceny siedlisk.

Ocenę dowolnej klasyfikacji można przeprowadzić jedynie w odniesieniu do celów jakim ma służyć. Klasyfikacja fitosocjologiczna powstała głównie z przyczyn poznawczych, aby dać naukową charakterystykę uporządkowanej różnorodności szaty roślinnej. Badacze tego kierunku nie ograniczają wymagania praktyki gospodarczej. Powinni wyróżniać liczne lub bardzo liczne jednostki, aby oddać całą różnorodność lasów istniejącą w rzeczywistości. Fitosocjolodzy mogą tworzyć skomplikowane kryteria rozpoznawcze wymagające dużej znajomości florystyki ponieważ posługiwać się nimi będą głównie specjaliści naukowcy.

Wyróżnianie typów siedliskowych lasu wynikało głównie z potrzeb praktyki gospodarstwa leśnego. Autorzy klasyfikacji typologicznej obarczeni są odpowiedzialnością za racjonalną gospodarkę zasobami leśnymi. Cel praktyczny, utylitarny, jest tu równie ważny jak cel poznawczy, naukowy. Ogranicza to liczbę wyróżnianych jednostek, ponieważ klasyfikacja zbyt rozbudowana sama siebie czyni nieprzydatną dla potrzeb praktyki. Cechy rozpoznawcze i różnicujące utworzonych jednostek siedliskowych powinny być jednoznaczne i łatwe do określenia w terenie nie tylko dla badaczy, ale i dla praktyków. System gospodarczej typologii leśnej powinien umożliwić ocenę siedlisk na powierzchniach z drzewostanem naturalnym bądź sztucznym, jak też na terenach pozbawionych lasu. W tej sytuacji wskaźnikowe rośliny zielne nie zastąpią czynników edaficznych, których badanie, jakkolwiek pracochłonne i kosztowne, daje nawet przy zniekształconej roślinności wiarygodne wyniki.

Oceniając systemy klasyfikacyjne i potrzebę ich konsolidacji przyznać należy, iż korzystniejsza jest dalsza współpraca obu kierunków od ich ujednoczenia. Oba systemy są prawidłowe i niezbędne dla celów jakim służą. Typologia nie zastąpi fitosocjologii w

tworzeniu "katalogu" zespołów leśnych kraju, fitosocjologia nie dostarczy gospodarce liczbowych danych o możliwościach produkcyjnych siedlisk leśnych. Jedynie typologiczne opracowanie obiektu – określenie typów siedlisk i docelowych składów drzewostanów wraz z ich potencjalną wydajnością – stanowić może gospodarczą prognozę i optymalny model lasów przyszłości.

Z Katedry Urządzania Lasu Akademii Rolniczej w Krakowie

Summary

There are two systems of forest site classification: the ecological (typological) system and the floristic (phytosociological) one. The phytosociological classification originated from the needs of science and knowledge, and the typological one from the needs of forest practice. Both systems, starting from different assumptions and applying different methods of studies, arrive at concurrent results, what is briefly discussed in the paper. The author emphasized, too the need of existence and co-operation of both directions. She showed their correctness and necessary usefulness for the goals, which they serve.